

ETHNOGRAPHIA

Alapítva 1890-ben

A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata • 126. évf.

2015/4

A szerkesztőbizottság tagjai:

BARTHA ELEK, FÜLEMILE ÁGNES, KEMECSE LAJOS, KÓSA LÁSZLÓ, KÜLLŐS
IMOLA, MOHAY TAMÁS, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, POZSONY FERENC,
SZARVAS ZSUZSA, VARGYAS GÁBOR.

Felelős szerkesztő:

VIGA GYULA

A szerkesztő munkatársai:

BÁTI ANIKÓ – JUHÁSZ KATALIN

Számunk szerkesztésében GYARMATI JÁNOS közreműködött.

A szerkesztőség címe: MTA BTK Néprajztudományi Intézet H-1014 Budapest I.

Országház utca 30. Telefon: (1) 356 99 39

Telefon/telefax: (1) 356 80 58, e-mail: vigagyula@gmail.com

TARTALOM

Tanulmányok és közlemények

<i>TESFAY Sába:</i> Ajándékozás és vendéglátás az eritreai tigrinya társadalomban	557
<i>BALAJTHY Katalin:</i> A moldvai katolikus misszió magyarországi papjai a 19. század első felében	580
<i>VÁRKONYI-NICKEL Réka:</i> A salgótarjáni acélgyár munkás-lakóházai (1871–1945)	597
<i>BÓDÁN Zsolt:</i> „Dicső névünnepeére kívánok...” A név- és születésnapok megünneplése egy gyulai polgárcsaládban a 19–20. század fordulóján	617
<i>OROSZ György:</i> Az „Ádám siralma” orosz vallásos népénekek a pogány őskultusz szolgálatában a keresztény hitre tért Kijevi Ruszban	630
<i>BÓLYA Anna Mária:</i> Rituális sütőharang-készítés a macedón hagyományban	642

Viták, vélemények

<i>SZULOVSKY János:</i> Régi problémák, új adatok, újragondolt magyar őstörténet	652
<i>SZÓKE Noémi:</i> Az angolok rejtett viselkedési szabályai. Gondolatok Kate Fox új könyvéről	670

Könyismertetések

A burgonyától a szilvafáig. Tanulmányok a hetvenéves Kósa László tiszteletére (<i>Gecse Anabella</i>), Kothencz Kelemen (szerk.): Határjelek és hagyásfák (<i>Frauhammer Krisztina</i>), Muskovics Andrea Anna (szerk.) Szőlő – bor – termelés – fogyasztás – társadalom (<i>Mód László – Simon András</i>), <u>Tanulmányok Tárkány Szűcs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére</u> (<i>Deák Éva</i>), Hála József: Tudósok, kutatók, gyűjtők (<i>Paládi-Kovács Attila</i>), Klaniczay Gábor – Pócs Éva (szerk.): Boszorkányok, varázslók és démonok (<i>Peti Lehel</i>), Énekek Szent László király tiszteletére (<i>Lanczendorfer Zsuzsanna</i>), Bárh János: Szentgyörgy megyéje Alcsíkban (<i>Nagy Janka-Teodóra</i>), Őrsi Julianna: Parasztvilág. A vidéki társadalom kapcsolatrendszere (<i>Bárh János</i>), Hagyományláncolat és modernitás (<i>Szarvas Zsuzsa</i>), Kovács Ágnes: Népmese és közművelődés (<i>Keszeg Vilmos</i>), Kónya Annamária – Kónya Péter: Szlovák reformátusok a XVI-XVIII. században (<i>Kósa László</i>), Ünnepek, ünnepkörök történelmi és néprajzi vonatkozásai (<i>Verebélyi Kincső</i>), Voigt Vilmos: A folklórisztika alapfogalmai (<i>Smid Bernadett</i>), Bodor Anikó: Széles a Duna. Kupuszinai népdalok (<i>Paksa Katalin</i>), Sándor Ildikó: A néprajz és a népművészet alapjai (<i>Máté György</i>), P. Szalay Emőke: Református egyházművészet (<i>Veres László</i>), Árendás Zsuzsa – Szeljak György (szerk.): Vándorló tárgyak. Bevándorlók tárgykultúrája (<i>Lajos Veronika</i>), L. Juhász Ilona: A harmincégyes kőnél (<i>Klamár Zoltán</i>), Szalma Anna-Mária: A fénykép a mindennapi életben (<i>Biczó Gábor</i>), Cigánd néprajza (<i>Páll István</i>)	677
---	-----

Érdemes végül megvonnunk a köszöntő kötet „statisztikáját”! A nagyalakú (A/4), 606 oldalas könyvben – leszámítva a szerkesztői köszöntést, az életút bemutatását és a bibliográfiát – 74 tanulmány sorakozik mindösszesen 90 szerző tollából, logikusan, világosan tematizálva! (Elismerés a szerkesztői munkának!) A felsorolt számadatok is magyarázzák, hogy a recenzió terjedelmi korlátait figyelembe véve nem szólhattunk – nevesítve a szerzőket – minden egyes tanulmányról. Ismertetésünkben a tudományterületek, témák, módszerek, szemléletmódok lényegére, sokszínűségére igyekeztünk vázlatosan rámutatni, hogy ki-kí aztán érdeklődésének megfelelően elmélyedhessen az egyes írásokban.

Idehaza és külföldön, szakmánkban és más tudományterületeken sokféle évfordulós köszöntő kötet, „Festschrift” látott már napvilágot. Ezek alapvető célja az Ünnepelet munkásságának megidézése, kutatási témáihoz kapcsolódó szócikkek közreadása. Tudományos értéke akkor van igazán az ilyen gyűjteményes köteteknek, ha a szerzők nem csupán formálisan, korábbi kutatásaikból mazsolázva, azt ismételve vagy átdolgozva jelentkeznek írásaikkal, hanem új forrásokra, módszerekre, elméletekre alapozva időszerű kutatási eredményeket közvetítenek. Zömmel ez utóbbi szemlélet érvényesül jelen kötetünkben is, mely foglalatja a szőlő- és borkultúra, tágabban a társadalom és életmód adott témakörei interdiszciplináris, aktuális ismeretanyagának.

Nagy Janka Teodóra (szerk.): Tanulmányok Tárkány Szűcs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére. Jogi Kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár 1. Szekszárd, Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, 2014. 206 p.

Deák Éva

Tárkány Szűcs Ernő (1921–1984) jogász, néprajzkutató, 1975-től az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársa volt. Szakterülete a jogi néprajz és a jogtörténet. 1948-tól kezdve rendszeresen publikált az *Ethnographiában*. Fontosabb munkái közé tartozik a *Mártély népi jogélete* (Kolozsvár, 1944) és a hódmezővásárhelyi paraszti végrendeletekkel foglalkozó *Vásárhelyi testamentumok*. Összefoglaló monográfiája, a *Magyar jogi népszokások*, alapmű; 1981-es első kiadása után 2003-ban újra megjelent.

Tárkány Szűcs Ernő születésének 90. évfordulója alkalmából a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kara és a Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztálya 2011. október 5-én emlékülést rendezett. Ennek előadásából készült a 2014-ben megjelent tanulmánykötet. Az emlékülés keretében alakult meg a Tárkány Szűcs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok támogatásával.

A kutatócsoport eredményei közé tartozik a Jogi Kultúrtörténeti, Jogi Néprajzi Kiskönyvtár sorozat elindítása. A *Tanulmányok Tárkány Szűcs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére* címet viselő tanulmánygyűjtemény ennek a sorozatnak az első kötete. Nagy Janka Teodóra szerkesztő előszava magyar és angol nyelven is olvasható. A könyvsorozat céljaként azt jelöli meg, hogy “a jogi kultúrtörténet és a jogi néprajz kutatóit segítő publikációk megjelenése számára nyújtson lehetőséget, illetve hogy hozzáférhetővé váljanak a témához kapcsolódó szakmai cikkek, források, dokumentumok a kutatás számára.” A kutató fiának, Tárkány Szűcs Attilának személyes hangvételű, ugyanakkor tudománytörténeti szempontból is érdekes visszaemlékezése (*Három egyperces Tárkány Szűcs Ernőről*) szintén bevezetesként szerepel.

A kötet első része Tárkány Szűcs életművét tekinti át és helyezi el mind a magyar, mind a nemzetközi tudományosságban. Mezey Barna (*Tárkány Szűcs Ernő jogtörténete*) és Bognár Szabina (*Tárkány Szűcs Ernő jogi néprajzi kutatásai és a nemzetközi néprajztudomány*) a jogtörténet, illetve a

néprajztudomány szempontjából értékeli a kutató munkásságát. Kajtár István “korreferátumra épülő tanulmánya” pontokba szedve ad számot a Pécsi Műhelyben folyó jogi kultúrtörténeti kutatásokról. Nagy Janka Teodóra (*A “hid-szerep” értelmezési lehetőségei Tárkány Szűcs Ernő életművében*) a kutató jelentőségét vizsgálja a magyar jogi néphagyománygyűjtés huszadik századi folytonosságában és a jogi néprajz alapfogalmainak tisztázásában, valamint hangsúlyozza Tárkány Szűcs interdiszciplináris munkamódszerét, munkásságának nemzetközi ismertségét, főművének egyszerre összefoglaló és feladatmeghatározó voltát.

A kötet második fele a *Tárkány Szűcs Ernő jogi néprajzi szintézisének (Magyar jogi népszokások) megjelenése a hazai kutatásokban* címet viseli. Bánkiné Molnár Erzsébet tanulmánya két szabad kerületben végzett társadalomtörténeti kutatásainak jogi néprajzi vonatkozásait mutatja be: Kővár-vidéken a *hopsa* intézményét és az erdőirtásokhoz kapcsolódó szokásjogi elemeket, a Jász kun kerületben a mátkaság egyes elemeit és a férji hatalom elfogadottságát vizsgálja. Horváth József tanulmánya a 17. századi győri végrendeletek jogtörténeti forrásértékére, valamint alakí és tartalmi sajátosságaira koncentrál. Lezárásában utal a szerző kapcsolódó kutatásainak – a 18. századi győri testamentumok, a 17. századi Sopron vármegyei nemesi végrendeletek, valamint a 17–19. századi nyugat-dunántúli falusi végrendeletek vizsgálata – eredményeire is.

Bárth János néprajzkutató a székely tízeseknek, azaz szomszédsgái közösségeknek a főbb jellemzőit tekinti át a 17. századtól napjainkig. Részletesen bemutatja Csíkszentgyörgy és Csíkbánkfalva tízeseit. Gelencsér József kutatásaira témaválásztásától kezdve nagy hatással volt Tárkány Szűcs Ernő munkássága. A kötetben szereplő, a személyi konfliktusok megoldására irányuló vizsgálatát a Fejér megyei Sárkeresztes községben szintén Tárkány Szűcs főművének egy fejezete inspirálta. Petercsák Tivadar tanulmányának (*Törvények és helyi jogszokások a közbirtokosságok működésében*) hasonlóan fontos viszonyítási pontja Tárkány Szűcs közbirtokosság-definíciója.

Béli Gábor (*A XVIII. századi megyei törvényszéki büntetőperek néprajzi vonatkozásai*) példái megerősítik, hogy a törvényszéki iratok értékes forrásai lehetnek a néprajztudománynak, az ismertett esetekben megjelennek többek közt a boszorkányság, varázslás, mérgezés és a népi orvoslás elemei is. Figyelemreméltó a főként használt ruhák lopásából élő tolvaj esete. Nyugat-európai kutatások a ruhalopás mai szemmel nézve meglepő mértékű gazdasági jelentőségét mutatták ki, például a 18. századi Párizs esetében. Béli Gábor példája arra utal, a kora újkori Magyarországon is érdemes lenne megvizsgálni a használtruha-kereskedelem, azon belül is a lopott ruhák szerepét. Homoki-Nagy Mária (*Kutatói tapasztalatok a jogtörténet és a néprajz tudományának határán*) a magánjog történetének egy központi elemét, a vagyon fogalmát vizsgálja, több 18. századi szentesi eseten keresztül. Eredményei nemcsak a tanulmány címében megjelölt tudományterületek, hanem a történettudomány és nyelvészet szempontjából is fontosak.

A kötetet Tárkány Szűcs Ernő bibliográfiája zárja, melyet Bognár Szabina állított össze. A bibliográfia fontos érdeme, hogy az írott publikációk mellett a tudós rádióban elhangzott előadásait is felsorolja. Hiányoznak viszont a szerkesztések (például Kiss Lajos emlékkönyv, Magyarországi boszorkányperek, Néprajzi Hírek). Talán érdemes lett volna a tudományos műveket, a recenziókat és a publicisztikai jellegű írásokat külön felsorolni.

A tanulmánykötet nemcsak Tárkány Szűcs Ernő eredményeinek jelentőségét hangsúlyozza, hanem a jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi kutatások fontosságát is mutatja. A tanulmányok a néprajz és a jogtudomány mellett a kulturális antropológia, a történettudomány és a társadalomtörténet, a társadalmi nem, a szociológia és a nyelvészet kutatói számára is fontos eredményeket és adatokat közölnek.